

CEPOS ARBEJDSPAPIR 48: FRI ELLER FOLKE - OM KONKURRENCEN MELLEM FOLKESKOLER OG FRIE GRUNDSKOLER

MAJ 2017

AF HENRIK CHRISTOFFERSEN & KARSTEN BO LARSEN

FORORD

I analysearbejdet i CEPOS på skoleområdet har vi bestræbt os på at udvikle en helhedsforståelse af grundskolens problemstillinger, altså på at se såvel folkeskoler som frie grundskoler som dele af et samlet skolesystem, hvor der fungerer væsentlige relationer mellem disse dele. Dette arbejdspapir viderefører vores undersøgelser af relationerne mellem grundskolens skoleformer, idet det belyser, hvilke faktorer, som kan forklare forældrenes valg af skoleform, og herunder søges også efter forklaringer på, at der findes så store forskelle kommunerne imellem i prioritering mellem skoleformerne.

Det statistiske arbejde er foretaget af stud.polit'erne Kim Kaaring og Sanina Sinanovic.

Maj 2017

Henrik Christoffersen

Forskningschef i CEPOS

ISBN: 978-87-92581-68-6

INDHOLD

1. Sammenfatning
2. Konkurrencituationen mellem skoleformerne
3. En forklaringsmodel
4. Modellens forklaringer

1. SAMMENFATNING

Gennem det seneste årti er arbejdsdelingen mellem de forskellige former for grundskoler blevet forskudt, så de frie grundskoler er kommet til at stå for undervisningen af en stadig større andel af de skolesøgende børn og unge. I arbejdsrapporten undersøges, hvad der kan forklare hjemmenes valg af skoleform. Der påvises tre forklaringer af tendensen i kommunerne til at vælge en fri grundskole, som i en statistisk analyse fremstår som signifikante.

Den første forklaring er, at tilgængelighed og afstand spiller en rolle. Det er i analysen udtrykt derved, at andelen af elever i frie grundskoler er højere jo tættere de frie grundskoler findes lokaliseret, altså jo flere frie grundskoler, som findes i kommunen per kvadratkilometer. Det skal bemærkes, at årsagssammenhængen her ikke er triviell. Søgningen til frie grundskoler er stor, såfremt disse skoler ligger tæt, men sammenhængen kan også være, at skolerne ligger tæt, fordi der har været en stor søgning, så flere frie grundskoler er blevet oprettet. Der er dog ingen tvivl om, at tætheden af frie grundskoler i betydende grad er præget af historiske omstændigheder. Eksempelvis har der på dele af Fyn været en stærk tradition for frie grundskoler forbundet med folkelige rørelser, der har rødder tilbage til sidste halvdel af 1800-årene.

Den anden forklaring er, at søgningen til frie grundskoler er stor i egne af landet, hvor tætheden af børn og unge er lille. Som det yderligere underbygges i analysen af ændringer gennem det seneste årti af søgningen til frie grundskoler, så kan det hænge sammen med kommuners nedlæggelse af skoler i områder med lille tæthed af skolesøgende børn.

Endelig peger analysen for det tredje i retning af, at forældre reagerer i forhold til kvaliteten af skolernes indre liv. Det kommer i regressionsanalysen til udtryk ved, at elevfravær i kommunens folkeskoler leder til øget søgning til frie grundskoler. Elevfraværet fremstår endda i regressionsanalysen som den forklarende variabel, der kommer op med den stærkeste signifikans.

Flere af de øvrige anvendte mulige forklarende variable kan i princippet tolkes som udtryk for kvaliteten af skolernes indre liv. Det fremgår da også, at der faktisk gælder en ganske stærk korrelation mellem den fundne signifikante forklarende variabel, elevfravær, og såvel elevtrivsel som undervisningseffekt og altså folkeskolernes evne til at løfte eleverne i faglig henseende. Ydermere findes en betydende korrelation mellem elevfravær og tilstedeværelsen i kommunen af statsborgere fra ikke vestlige lande.

Analysen udpeger også hypoteser, som ikke i statistisk henseende kan finde bekræftelse. Det ser ikke ud til, at kommunens udgifter til folkeskolen spiller nogen betydende rolle. Det samme gælder velstandsniveauet i kommunen målt ved borgernes indkomstniveau.

De frie grundskolers markedsandel er i særlig grad øget i løbet af tiåret fra 2007 til 2016 i kommuner, hvor der er foregået en udtynding af børn og unge siden 2007. Det gælder ikke mindst Midt- og Vestsjælland og Lolland, Sønderjylland samt dele af Vestjylland.

Kommunerne har som helhed responderet på udtynding af antallet af børn og unge. Det er umiddelbart sket ved øgning af udgifterne per elev og ved øgning af klassekvotienten i folkeskolerne. Det påvises imidlertid også, at disse kommunale tilpasninger er tæt korreleret med

reduktion af antallet af folkeskoler, hvad der kan ske ved skolenedlæggelser eller sammenlægninger. Nærheden til et folkeskoletilbud bliver altså reduceret, samtidig med at klasserne gøres større, og alligevel bliver det dyrere for disse kommuner at holde et barn i folkeskolen.

Alt i alt er det altså i kommuner, hvor folkeskoletilbuddet fremtræder som mindre attraktivt, at søgningen bort fra folkeskole og til frie grundskoler er foregået stærkest, og kommunernes reaktionsmønster kan tolkes i retning af, at mindre attraktive folkeskoler nærliggende kan igangsætte en negativ spiral, hvor kommuner da reagerer med forandringer, som yderligere kan opfattes som mindre attraktive for borgerne.

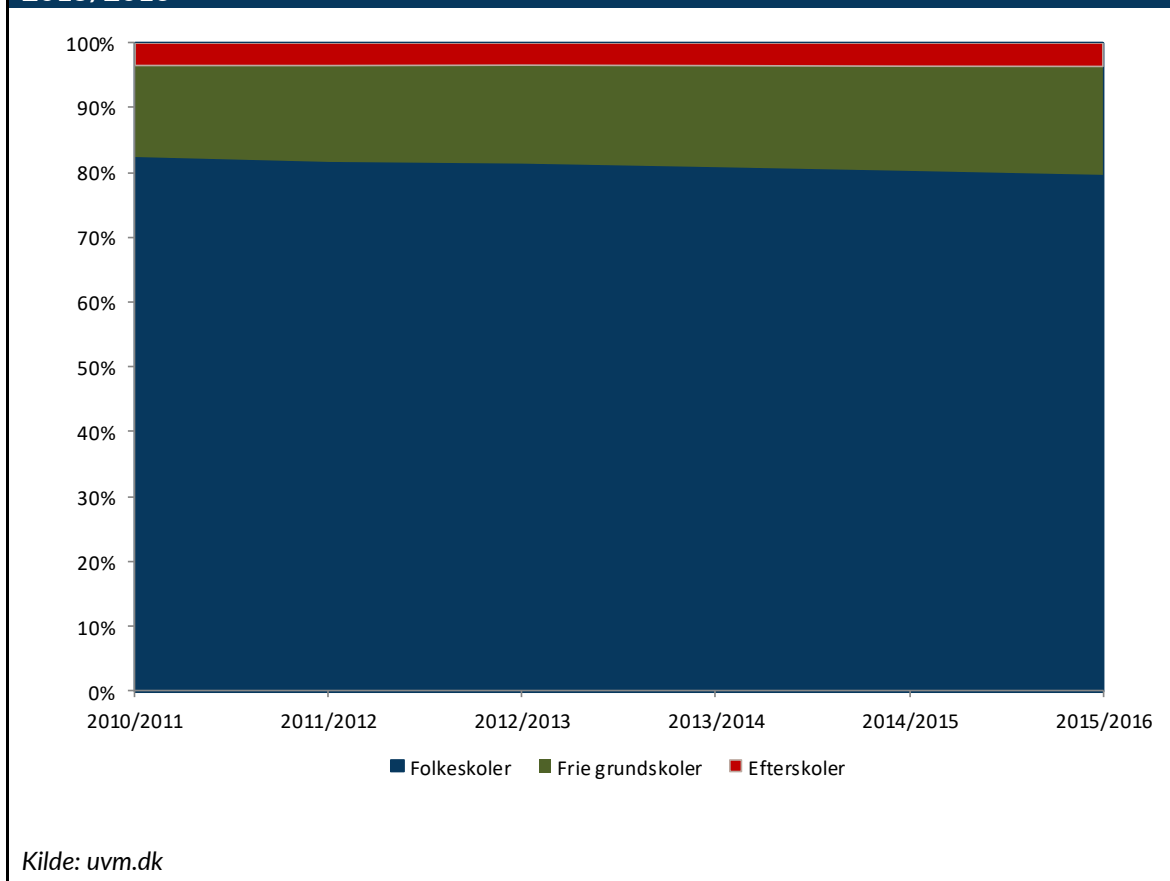
2. KONKURRENCESITUATIONEN MELLEM SKOLEFORMERNE

Skoleundervisning på grundskoleniveau foregår i to fundamentalt forskellige former for skoleinstitutioner, nemlig folkeskoler og frie grundskoler. Folketinget har fastlagt et separat lovgrundlag for hver af disse skoleformer. Ydermere udgør efterskolerne en variant af de frie grundskoler. Uanset forskelligt lovgrundlag har Folketinget imidlertid slået fast, at alle elever i grundskolen i sidste ende skal vurderes efter samme kriterier. Det foregår ved en afgangsprøve efter 9. klasse benævnt folkeskolens afgangsprøve trods det forhold, at denne afgangsprøve netop ikke gælder for folkeskolen men for grundskolen.

Der gælder i folkeskolerne et princip om frit skolevalg, men det konkrete valg kan i praksis være begrænset af kapacitetsbegrænsninger på nogle skoler. Kommunerne har dog en forpligtelse til at give alle børn og unge i kommunen et skoletilbud, og skoletilbuddet er betalingsfrit. Hvad angår de frie grundskoler, så har de frihed til at optage elever, men ingen forpligtelse. Skoletilbuddet er forbundet med en elevbetaling på typisk mellem 1.000 og 1.500 kroner månedligt med mulighed for bevilling af moderation. I praksis gælder også her kapacitetsrestriktioner i mange frie grundskoler.

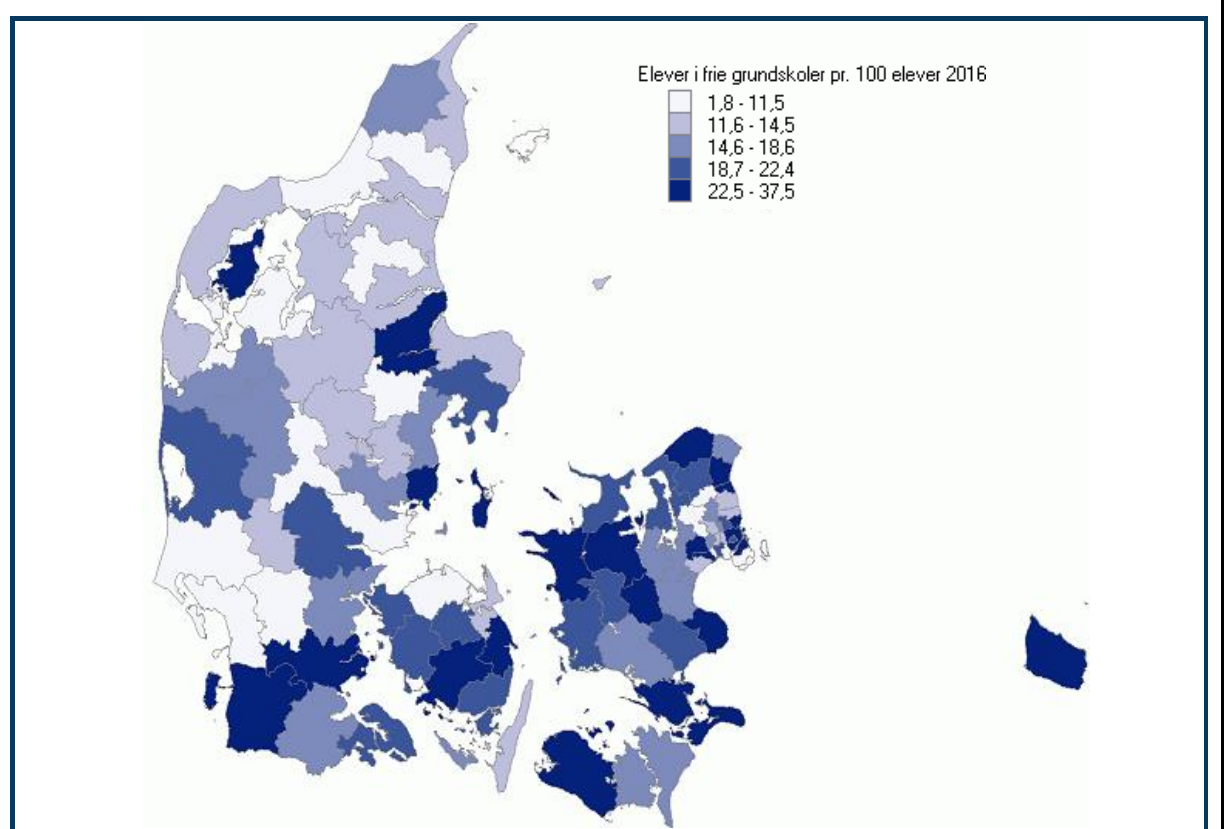
Der er gennem en længere årrække foregået en løbende forskydning af elevmassen, så en stadig større andel af alle elever i grundskolen er at finde i de frie grundskoler. Der er illustreret i figur 1.

Figur 1. Andelen af elever på folkeskoler, efterskoler og frie grundskoler 2010/211 – 2015/2016

Der hersker en vidt forskellig konkurrencesituation mellem folkeskole og fri grundskole i landets kommuner. Den største søgning til frie grundskoler findes i Læsø Kommune, hvor 37,5 procent af alle grundskoleelever går i en fri grundskole. Modsat er grundskolernes andel af elevmassen mindst i Fanø Kommune, hvor kun 1,8 procent af elevmassen går i en fri grundskole. De regionale forskelle fremgår af Danmarkskortet i figur 2.

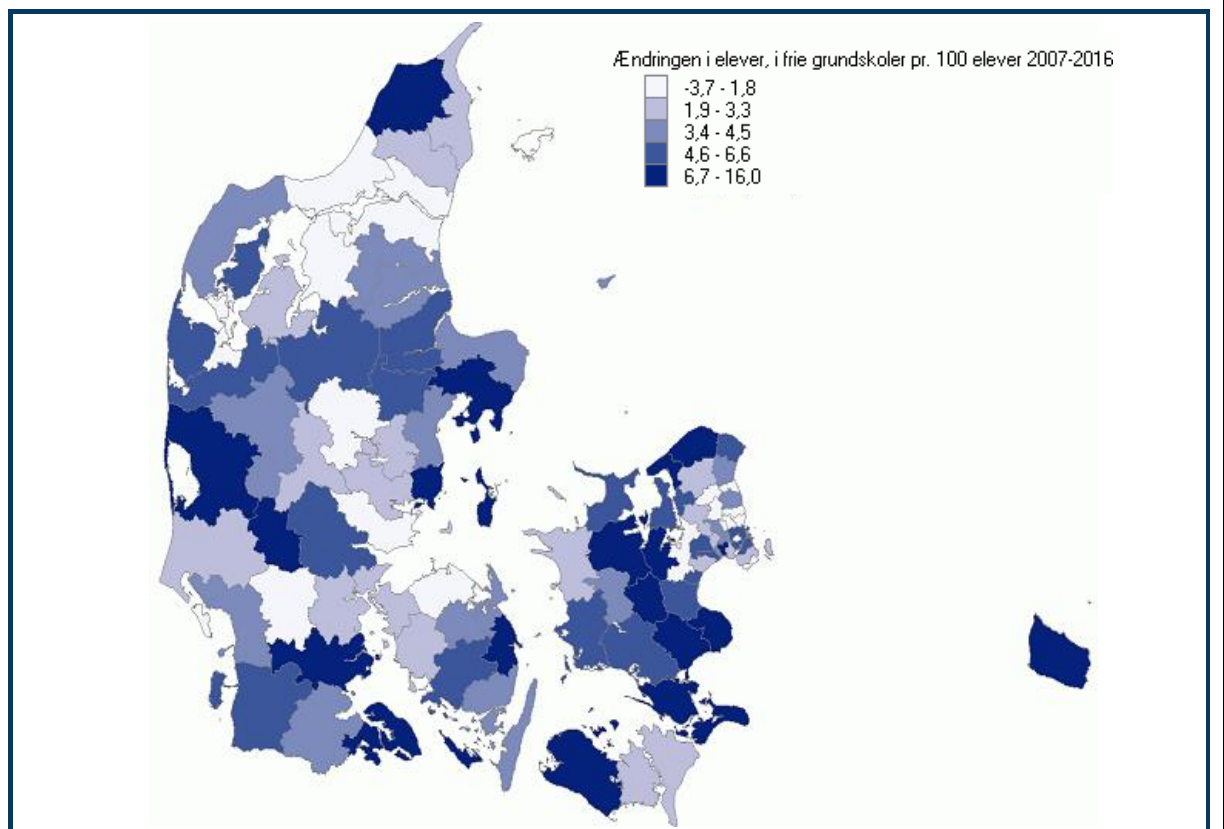
Figur 2. Kommunekort over andelen af elevmassen i frie grundskoler 2016

Kilde: noegletal.dk

Den almindelige styrkelse af de frie grundskolers markedspostion er ikke foregået med samme hastighed i alle kommuner. Det fremgår af Danmarkskortet i figur 3. I et traditionelt kerneområde for frie grundskoler som Sydfyn er de frie grundskoler gået yderligere frem gennem det seneste årti. Det modsatte har været tilfældet i de økonomisk stærke kommuner nord for København.

Figur 3. Kommunekort over ændringen i andelen af elevmassen i frie grundskoler 2016

Kilde: noegletal.dk

Ændringerne i opslutningen til de forskellige skoleformer er blevet fulgt af henholdsvis oprettelse af skoler, skolelukninger og af reorganiseringer, hvor skoler er blevet sammenlagt. Alt i alt er antallet af grundskoler i Danmark blevet reduceret i løbet af årtiet fra 2007 til 2016. Den gennemsnitlige skolestørrelse er for såvel folkeskoler som frie grundskoler vedkommende blevet øget. Folkeskolerne har som udgangspunkt som gennemsnit haft væsentligt flere elever end de frie grundskoler. Ikke desto mindre er det skolestørrelsen blandt folkeskoler, som er blevet øget mest.

Disse forskydninger har haft som konsekvens, at antallet af folkeskoler fra 2007 til 2016 er blevet reduceret med næsten en fjerdedel. Derimod er antallet af frie grundskoler i løbet af samme periode blevet øget med op imod en fjerdedel.

Figur 4: Antallet af skoler, fordelt på type 2000-2016

	Folkeskoler	Frie grundskoler	Efterskoler	Specialskoler for børn	Dagbehandlingstilbud	I alt
2000	1.671	459	236	144	82	2.592
2001	1.683	462	241	162	124	2.672
2002	1.682	466	246	174	148	2.716
2003	1.670	475	248	185	168	2.746
2004	1.639	491	251	190	186	2.757
2005	1.605	501	253	186	196	2.741
2006	1.598	497	260	194	207	2.756
2007	1.584	497	261	194	227	2.763
2008	1.542	506	264	197	228	2.737
2009	1.529	504	266	198	237	2.734
2010	1.503	506	266	206	244	2.725
2011	1.377	520	264	195	248	2.604
2012	1.318	537	265	184	240	2.544
2013	1.312	548	258	181	240	2.539
2014	1.313	555	253	175	214	2.510
2015	1.290	553	252	170	192	2.457
2016	1.289	556	253	156	176	2.430

Kilde: uvm.dk

Figur 5: Gennemsnitlig skolestørrelse 2010/2011 - 2015/2016

	Folkeskoler	Frie grundskoler	Efterskoler	Specialskoler for børn	Dagbehandlingstilbud	I alt
2010/2011	382	194	102	49	12	263
2011/2012	412	199	103	50	11	274
2012/2013	428	196	100	50	11	280
2013/2014	425	197	104	51	11	279
2014/2015	422	201	109	52	12	283
2015/2016	425	208	111	53	13	288

Kilde: uvm.dk

Tilgængelighed til skole er nærliggende en vigtig faktor ved borgernes valg af skole. Det indebærer, at de senere års stedfundne forskydninger i skoleantal meget vel kan virke som en selvforstærkende kraft i forhold til forskydningen mellem folkeskoler og frie grundskoler. Der bliver simpelthen mange steder længere til en folkeskole, hvorimod der bliver kortere afstand til en friskole.

Skolestørrelse kan eventuelt også i sig selv optræde som en konkurrenceparameter, selv om virkningerne her er mere diffuse. Store skoler indebærer mulighed for en højere grad af specialisering og indhentning af stordriftsfordele. Det kan eleverne eventuelt mærke ved en mere intensiv anvendelse af linjefagskompetencer og ved større valgmuligheder. Små skoler indebærer større overskuelighed, og det kan eleverne eventuelt mærke i form af større tryghed.

De senere års skolepolitik har trukket kommunerne i retning af øgning af skolestørrelsen for folkeskolerne. Det er bl.a. sket ved prioritering af udnyttelse af linjefagskompetencer. Når denne politik har virket samtidig med den stedfundne forskydning i retning af de frie grundskoler, er politikken kommet til at spille tæt sammen med nedlæggelser og sammenlægninger af folkeskoler. Igen med konsekvenser for folkeskolernes konkurrencekraft på grund af betydningen af længden af skolevejen.

3. EN FORKLARINGSMODEL

De betydelige forskelle mellem kommunerne i skoleformernes markedsposition kan bero på en række forklaringer. Nedenfor bliver der udpeget en række mulige forklaringer, og disse hypoteser bliver herefter efterprøvet i det følgende kapitel. Figur 6 oplister de hypoteser, som efterfølgende bliver efterprøvet.

Figur 6: Hypoteser om forklaring af skolevalg i kommunerne

Forklaret variabel	Hypotese	Kilde
Antal elever i frie grundskoler pr. 100 elever	Frie grundskolers markedsandel afhænger af nedenstående faktorer	Kommunale nøgletal
Forklarende variable		
H. 1 Skolestruktur i kommunen		
H.1.1 Frie grundskoler pr. km ²	Transportomkostningerne ved lange afstande mellem de private skoler vil give de kommunale skoler en bedre mulighed for at opnå en markedsandel bl.a. fordi forældre alt andet lige vil efterspørge en skole tæt på hjemmet	UVM og egne beregninger
H.1.2 Gennemsnitlig folkeskolestørrelse	Større skoler kan give stordriftsfordele, og dermed kan de være en hårdere konkurrent til privatskolerne.	Kommunale nøgletal
H.1.3 Antal 7-16 årige pr. km ²	En stor elevtæthed giver en høj efterspørgsel og lave transportomkostninger, hvilket vil udgøre et mere attraktivt marked for privatskolerne	Kommunale nøgletal og egne beregninger
H.2 Skolepolitik i kommunen		
H.2.1 Udgifter til folkeskolen pr. elev	Højere kommunale udgifter vil alt andet lige øge kvaliteten af det kommunale skoleydelse, hvilket giver hårdere konkurrence til privatskolerne	Kommunale nøgletal
H.2.2 Gennemsnitlig klassekvotient i folkeskolen	Kan af mange forældre opleves om en kvalitetsindikator ud fra en forudsætning, at lavere klassekvotient giver bedre trivsel og bedre læring	Kommunale nøgletal
H.3 Lokalpolitik		
H.3.1 V eller K borgmester	Borgerlige vælgere kan have større præferencer for private løsninger	Egne data
H.3.2 Velfærdskoalitionen	Offentligt forsørgede kan have lavere præferencer for private løsninger	Egne data
H.4 Kommunens socioøkonomi		
H.4.1 Statsborgere fra ikke-vestlige lande pr. 10.000 indbyggere	Stor forskellighed i kultur mellem borgerne vil give bedre muligheder for privatskoler med et værdigrundlag, der adskiller sig for folkeskolens	Kommunale nøgletal
H.4.2 Gennemsnitlig indkomst pr. indbygger	Højere indkomster vil give en større efterspørgsel efter privatskoler	DST og kommunale nøgletal
H.5 Folkeskolernes indre liv		
H.5.1 Trivsel i kommunale skoler	Kan af mange forældre opleves om en kvalitetsindikator ud fra en forudsætning, at bedre trivsel giver bedre læring	UVM
H.5.2 Fravær i kommunale skoler	Kan af mange forældre opleves om en kvalitetsindikator ud fra en forudsætning, at bedre trivsel giver bedre læring	UVM
H.6 Skolernes faglige løfteevne		
H.6.1 Undervisningseffekt i kommunens folkeskoler	En høj kvalitet i de kommunale skoler, giver hårdere konkurrence til privatskolerne	UVM og egne beregninger

Samfundsvidenskaben tilbyder forskellige metoder til at efterprøve hypoteser om, hvad der kan bidrage til at forklare borgernes valg mellem forskellige skoleformer og herunder de betydelige forskelle i valg fra kommune til kommune. To basale tilgange er udspørgen om motiver for valg og statistiske analyser af forskellige faktoreres faktiske evne til at forklare de faktisk foretagne valg. Her er valgt at foretage efterprøvning af forklaringsmodellens mulige forklaringer ved hjælp af statistiske analyser. Eller snarere er spørgemetoden fravalgt, da skolevalg i den grad er et personligt og for mange mennesker etisk eller ideologisk valg, hvor man ikke kan forvente, at interviewpersoner nødvendigvis ønsker at redegøre for deres faktiske bevæggrunde. Det er eksempelvis ikke nødvendigvis venteligt, at personer, som har fravalgt folkeskole på grund af tilstedeværelsen af elever med etnisk mindretalsbaggrund, ønsker at blottlægge dette motiv, selv under løfte om anonymitet.

Efterprøvningen af de opstillede hypoteser foregår ved hjælp af en statistisk regressionsanalyse. Analysen foretages dels med forklarende data, som karakteriserer det senest mulige tidspunkt, dels med data, som karakteriserer de ændringer i fordelingen af elever mellem folkeskoler og frie grundskoler i de enkelte kommuner siden 2010.

Hypoteserne udgør ikke et samlet og logisk udfaldsrum. Det betyder, at de enkelte mulige forklaringer eventuelt kan være indbyrdes forbundne. I forbindelse med regressionsanalyserne beregnes derfor mål for de forklarende variables indbyrdes korrelation.

4. MODELLENS FORKLARINGER

Den først udførte regressionsanalyse er udformet, så den eftersøger forklaringer af elevmassens fordeling mellem folkeskoler og frie grundskoler i kommunerne i 2016. Resultaterne er vist i figur 7. I figurens første søjle fremgår hver enkelt forklarende variabels evne til at forklare skolesøgningen. De fleste af de afprøvede mulige forklarende variable viser sig ikke at have en statistisk signifikant forklaringsevne. De ikke-signifikante variable sorteres derfor fra i rækkefølge, indtil der alene forbliver signifikante variable tilbage. Der anvendes ifølge sædvane signifikansgrænser på henholdsvis 1 procent, 5 procent samt 10 procent. Resultatet af denne filtreringsproces er vist i figurens anden søjle.

Umiddelbart står tre forklaringer tilbage som gyldige i statistisk henseende, når analysen er ført til ende:

Den første forklaring er, at tilgængelighed og afstand spiller en rolle. Det er i analysen udtrykt derved, at andelen af elever i frie grundskoler er højere jo tættere de frie grundskoler findes lokaliseret, altså jo flere frie grundskoler, som findes i kommunen per kvadratkilometer. Det skal bemærkes, at årsagssammenhængen her ikke er triviell. Søgningen til frie grundskoler er stor, såfremt disse skoler ligger tæt, men sammenhængen kan også være, at skolerne ligger tæt, fordi der har været en stor søgning, så flere frie grundskoler er blevet oprettet. Der er dog ingen tvivl om, at tætheden af frie grundskoler i betydende grad er præget af historiske omstændigheder. Eksempelvis har der på dele af Fyn været en stærk tradition for frie grundskoler forbundet med folkelige rørelser, der har rødder tilbage til sidste halvdel af 1800-årene.

Den anden forklaring er, at søgningen til frie grundskoler er stor i egne af landet, hvor tætheden af børn og unge er lille. Som det yderligere underbygges i analysen af ændringer gennem det seneste årti af søgningen til frie grundskoler, så kan det hænge sammen med kommuners nedlæggelse af skoler i områder med lille tæthed af skolesøgende børn.

Endelig for det tredje peger analysen i retning af, at forældre reagerer i forhold til kvaliteten af skolernes indre liv. Det kommer i regressionsanalysen til udtryk ved, at elevfravær i kommunens folkeskoler leder til øget søgning til frie grundskoler. Elevfraværet fremstår endda i regressionsanalysen som den forklarende variabel, der kommer op med den stærkeste signifikans.

Flere af de øvrige anvendte mulige forklarende variable kan i princippet tolkes som udtryk for kvaliteten af skolernes indre liv. De fremtræder imidlertid ikke umiddelbart som signifikante forklarende variable. Det kan have den forklaring, at de simpelthen ikke spiller nogen rolle for forældrenes skolevalg. Det er imidlertid også en mulighed, at variable for elevtrivsel og for skolernes evne til at løfte eleverne i faglig henseende hænger så tæt sammen med elevfraværet, at elevfraværs signifikans dækker over eller overflødiggør de øvrige indikatorer for indre liv i skolerne. For at undersøge dette er der i figur 8 beregnet mål for korrelationen mellem alle de indgåede forklarende variable i forklaringsmodellen.

Målet for korrelation er konstrueret, så et måltal på 0,0 indikerer, at variable er fuldstændig uafhængige af hinanden, hvorimod en korrelation på 1,0 indebærer fuldstændigt sammenfald.

Det er en statistisk konvention at betragte korrelationstal på 0,3 og derover som udtryk for, at der fungerer en betydende korrelation.

Det fremgår af målene for korrelation, at der faktisk gælder en ganske stærk korrelation mellem den fundne signifikante forklarende variabel, fravær, og såvel elevtrivsel som undervisningseffekt og altså folkeskolernes evne til at løfte eleverne i faglig henseende. Ydermere findes en betydende korrelation mellem elevfravær og tilstedeværelsen i kommunen af statsborgere fra ikke-vestlige lande.

Det fundne sammenhængende sæt af karakteristika ved kommuner med stor søgning til frie grundskoler kan nærliggende tolkes som et sammenhængende sæt af kvalitetsindikatorer for folkeskolerne i kommunen. Forældre i kommuner, hvor folkeskolerne gennemgående er kendetegnet ved betydeligt elevfravær, lav elevtrivsel og svag evne hos skolerne til at løfte eleverne i faglig henseende, er særligt tilbøjelige til at søge til frie grundskoler. Det kendetegner også gennemgående folkeskolerne i de skolesvage kommuner, at de i særlig grad er præget af elever med en ikke-vestlig baggrund.

Analysen udpeger også hypoteser, som ikke i statistisk henseende kan finde bekræftelse. Det ser ikke ud til, at kommunens udgifter til folkeskolen spiller nogen betydende rolle. Det samme gælder velstandsniveauet i kommunen målt ved borgernes indkomstniveau.

Figur 7: Regressionsanalyse til forklaring af frie grundskolers andel af den samlede elevmasse i kommunerne 2016

Variable	Generel model	Specifik model
	Elever i frie grundskoler pr. 100 elever	Elever i frie grundskoler pr. 100 elever
H.1 Skolestruktur i kommunen		
H.1.1 Frie grundskoler pr. km ²	41.85*** (14.39)	37.58** (14.60)
H.1.2 Gennemsnitlig folkeskolestørrelse	-0.00313 (0.00279)	
H.1.3 Antal 7-16 årige pr. km ²	-0.0245** (0.0102)	-0.0200* (0.0103)
H.2 Skolepolitik i kommunen		
H.2.1 LN(Udgifter til folkeskolen pr. elev)	11.35 (8.063)	
H.2.2 Gennemsnitlig klassekvotient i folkeskolen	1.273* (0.751)	
H.3 Lokalpolitik		
H.3.1 V eller K borgmester	0.872 (1.481)	
H.3.2 Velfærdskoalitionen	18.54 (13.94)	
H.4 Kommunens socioøkonomi		
H.4.1 Statsborgerne fra ikke-vestlige	-0.000810 (0.00510)	
H.4.2 Gennemsnitlig indkomst pr. indbygger	8.936 (7.903)	
H.5 Folkeskolernes indre liv		
H.5.1 Trivsel i kommunale skoler	-14.57 (12.80)	
H.5.2 Fravær i kommunale skoler	2.167** (1.069)	2.806*** (0.704)
H.6 Skolerne faglige løfteevne		
H.6.1 Undervisningseffekt i kommunens folkeskoler	1.169 (4.889)	
Konstant	-215.3 (143.1)	0.908 (3.896)
Observationer	98	98
R ²	0.274	0.203

Robuste std. fejl i parentes
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Anm: Tal for velfærdskoalitionen er fra år 2013, yderligere er tal for gennemsnitlig indkomst pr. indbygger fra år 2015, resten er 2016 tal.

Kilde: uvm.dk noegletal.dk dst.dk

Figur 8: Korrelation mellem de forklarende variable i den statistiske model i figur 7

	Privatskol e elever pr. 100 elever	Frie grundskol er pr. km ²	Gennem snitlig folkeskole størrelse pr. km ²	Antal 7- årige folkeskole n pr. km ²	LN(Udgift til folkeskole n pr. elev)	Klassekv otient i borgmest er (0 hvis nej, 1 hvis ja)	Velfærds koalition Indb.	Statsborg erne fra ikke vestlige lande pr. 1000 pr. indb.	LN(Genne msnitlig indkomst pr. indb. i skoler	Trivsel i kommuna le skoler	Fravær i kommuna le skoler	Undervisn ingseffekt i kommuna le skoler
Privatskoleelever pr. 100 elever	1,0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1	-0,3	0,4	-0,2	-0,2
Frie grundskoler pr. km ²	0,2	1,0	0,2	0,9	0,0	-0,1	-0,2	0,3	0,3	0,0	0,1	-0,1
Gennemsnitlig folkeskolestørrelse	0,1	0,2	1,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,2	0,3	0,2	-0,1	0,2	-0,3
Antal 7-16-årige pr. km ²	0,1	0,9	0,3	1,0	-0,1	0,3	-0,1	-0,2	0,5	0,4	0,1	-0,1
LN(Udgifter til folkeskolen pr. elev)	0,2	0,0	-0,1	-0,1	1,0	-0,3	-0,2	0,3	-0,4	-0,4	0,4	-0,2
Gennemsnitlig klassekvotient i folkeskolen	0,1	0,2	0,5	0,3	-0,3	1,0	-0,3	0,3	0,4	0,1	0,0	-0,1
V eller K borgmester (0 hvis nej, 1 hvis ja)	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	0,0	1,0	-0,3	0,2	0,2	0,2	-0,2
Velfærdskoalitionen	0,2	-0,2	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	1,0	-0,2	-0,7	-0,3	0,3	-0,2
Statsborgerne fra ikke vestlige lande pr. 1000 indb.	0,1	0,3	0,3	0,5	0,2	0,3	-0,2	1,0	0,1	0,0	0,3	-0,2
LN(Gennemsnitlig indkomst pr. indb. Trivsel i kommunale skoler	-0,1	0,3	0,2	0,4	-0,4	0,4	-0,7	0,1	1,0	0,5	-0,3	0,2
Fravær i kommunale skoler	-0,3	0,0	-0,1	0,1	-0,3	0,1	-0,3	0,0	0,5	1,0	-0,5	0,4
Undervisningseffekt i kommunale folkeskoler	0,4	0,1	0,2	0,0	0,4	0,0	0,3	0,3	-0,3	-0,5	1,0	-0,6
	-0,2	-0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	0,2	0,4	-0,6	1,0

Inden for det seneste årti er der, som det fremgår af afsnit 2, foregået væsentlige strukturelle forandringer på grundskoleområdet. Herunder er de frie grundskolers udbredelse blevet øget, men øgningen er ikke foregået med samme styrke i alle kommuner. På den baggrund undersøges i det følgende, hvilke faktorer, som kan bidrage til at forklare øgningen af benyttelsen af frie grundskoler i de enkelte kommuner. De undersøgte hypoteser findes oplistet i figur 9.

Figur 9: Hypoteser om forklaring af ændringen, af skolevalg i kommunerne		
Forklaret variabel	Hypotese	Kilde
Ændring i antallet af elever i frie grundskoler pr. 100 elever fra 2007 til 2016	Ændringen i de frie grundskolers markedsandel afhænger af nedenstående faktorer	Kommunale nøgletal
<i>Forklarende variable</i>		
H. 1 Skolestruktur i kommunen		
H1.1 Ændring i antallet af folkeskoler fra 2007 til 2016	En nedlæggelse af folkeskoler kan give grobund for oprettelsen af en ny lokal friskole	UVM og egne beregninger
H.1.2 Ændring i gennemsnitlig folkeskolestørrelse i pct. fra 2007 til 2016	Større skoler kan give stordriftsfordele, og dermed kan de være en hårdere konkurrent til privatskolerne.	Kommunale nøgletal
H.2 Skolepolitik i kommunen		
H2.1 Ændring i udgifter til folkeskolen pr. elev i pct. fra 2007 til 2016	Højere kommunale udgifter vil alt andet lige øge kvaliteten af det kommunale skoleydelse, hvilket giver hårdere konkurrence til privatskolerne	Kommunale nøgletal
H.2.2 Ændring i gennemsnitlig klassekvotient i folkeskolen i pct. fra 2007 til 2016	Kan af mange forældre opleves om en kvalitetsindikator ud fra en forudsætning, at lavere klassekvotient giver bedre trivsel og bedre læring	Kommunale nøgletal
H.3 Kommunens socioøkonomi		
H.3.1 Ændring i statsborgere fra ikke-vestlige lande pr. 10.000 indbyggere	Stor forskellighed i kultur mellem borgerne vil give bedre muligheder for privatskoler med et værdigrundlag, der adskiller sig for folkeskolens	Kommunale nøgletal
H.3.2 Ændring i gennemsnitlig indkomst pr. indbygger i alderen fra 17 til 67 år i pct. fra 2007 til 2016	Højere indkomster vil give en større efterspørgsel efter privatskoler	DST og kommunale nøgletal
H.3.3 Ændring i antal 7-16 årige i pct. fra 2007 til 2016	En stor elevtæthed giver en høj efterspørgsel og lave transportomkostninger, hvilket vil udgøre et mere attraktivt marked for privatskolerne	Kommunale nøgletal og egne beregninger

Hypoteserne er efterprøvet i en regressionsanalyse, hvis resultater er gengivet i figur 10.

Figur 10: Regressionsanalyse til forklaring af ændringen, af frie grundskolers andel af den samlede elevmasse i kommunerne 2007-2016

Variable	Generel model	Specifik model
	Elever i frie grundskoler pr. 100 elever(07-16)	Elever i frie grundskoler pr. 100 elever(07-16)
H.1 Skolestruktur i kommunen		
H1.1 Ændring i antallet af folkeskoler fra 2007 til 2016	-0.0771 (0.106)	
H.2 Skolepolitik i kommunen		
H2.1 Ændring i udgifter til folkeskolen pr. elev i pct. fra 2007 til 2016	0.0629** (0.0304)	0.0680** (0.0295)
H.2.2 Ændring i gennemsnitlig klassekvotient i folkeskolen i pct. fra 2007 til 2016	0.0827 (0.0616)	0.0876* (0.0527)
H.3 Kommunens socioøkonomi		
H.3.1 Ændring i statsborgere fra ikke-vestlige lande pr. 10.000 indbyggere	-0.0106 (0.00821)	
H.3.2 Ændring i gennemsnitlig indkomst pr. indbygger i alderen fra 17 til 67 år i pct. fra 2007 til 2015	-0.0594 (0.100)	
H.3.3 Ændring i antal 7-16 årige i pct. fra 2007 til 2016	-0.0203 (0.0131)	-0.0248** (0.0123)
Konstant	4.315** (1.749)	2.555*** (0.900)
Observationer	98	98
R ²	0.161	0.128
Std. fejl i parentes *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1		

De frie grundskolers markedsandel er i særlig grad øget i kommuner, hvor der er foregået en udtynding af børn og unge siden 2007. Det gælder ikke mindst Midt- og Vestsjælland, Lolland, Sønderjylland samt dele af Vestjylland, som det fremgår af Danmarkskortet i figur 3.

Kommunerne ses også i regressionsanalysen i figur 10 at respondere på udtynding af antallet af børn og unge. Det sker umiddelbart ved øgning af udgifterne per elev og ved øgning af klassekvotienten i folkeskolerne. I figur 11, hvor korrelationen mellem de forklarende variable er beregnet, fremgår yderligere, at disse kommunale tilpasninger er tæt korreleret med reduktion af antallet af folkeskoler, hvad der kan ske ved skolenedlæggelser eller sammenlægninger. Nærheden til et folkeskoletilbud bliver altså reduceret, samtidig med at klasserne gøres større, og alligevel bliver det dyrere for disse kommuner at holde et barn i folkeskolen.

Figur 11: Korrelationsmatrix mellem de forklarende variable i den statistiske model i figur 10

	Udg. til folkeskolen pr. elev i pct. 07-16	Gennemsnitlig klassekvotient i pct. 07-16	Statsborgere fra ikke-vestlige lande pr. 10.000 indb. 07-16	Bruttoindkomst i pct. 07-16	Privatskoleelever pr. 100 07-16	Antal 7-16-årige i pct. 07-16	Antal folkeskoler 07-16
Udg. til folkeskolen pr. elev i pct. 07-16	1,0	-0,1	0,0	-0,1	0,2	-0,4	-0,1
Gennemsnitlig klassekvotient i pct. 07-16	-0,1	1,0	0,2	0,0	0,1	0,0	-0,4
Statsborgere fra ikke-vestlige lande pr. 10.000 indb. 07-16	0,0	0,2	1,0	0,1	-0,1	0,2	0,1
Bruttoindkomst i pct. 07-16	-0,1	0,0	0,1	1,0	-0,2	0,3	0,1
Privatskoleelever pr. 100 07-16	0,2	0,1	-0,1	-0,2	1,0	-0,3	-0,2
Antal 7-16-årige i pct. 07-16	-0,4	0,0	0,2	0,3	-0,3	1,0	0,3
Antal folkeskoler 07-16	-0,1	-0,4	0,1	0,1	-0,2	0,3	1,0